

Успішне функціонування лабораторних центрів – запорука біобезпеки держави

Основна мета у сфері біобезпеки полягає в тому, щоб, з одного боку, створити умови, які дадуть змогу максимально використати досягнення сучасної біотехнології, а з другого боку, гарантувати безпеку здоров'я людини й довкілля під час здійснення відповідної діяльності.

Геннадій Шевченко,

*Директор ДУ "Рівненський обласний лабораторний центр
Держсанепідслужби України"*

Сергій Шуляренко,

*завідувач відділення особливо небезпечних інфекцій відділу дослідження біологічних факторів
ДУ "Рівненський обласний лабораторний центр
Держсанепідслужби України"*

Інна Хоронжевська,

*завідувачка вірусологічної лабораторії відділу дослідження біологічних факторів ДУ "Рівненський обласний лабораторний центр
Держсанепідслужби України"*

Серед важливих складових державної політики в галузі охорони здоров'я України є питання біобезпеки, що ґрунтуються на фундаментальних принципах, закріплених у низці міжнародних договорів, стороною яких є Україна, а також у відповідних нормативно-правових актах.

Сучасний розвиток молекулярної біології, мікробіології, генної інженерії у світі дає змогу одержувати для потреб охорони здоров'я, сільськогосподарства, харчової промисловості нові види біологічних агентів. На думку фахівців, ці ж досягнення можуть бути використані в антигуманних цілях, шляхом застосування отриманих біологічних агентів як новітніх видів біологічної зброї. Конвенцією "Про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення" заборонено виробництво та використання бактеріологічної (біологічної) зброї. Тому в державі має існувати суворий контроль за дотриманням вимог міжнародних правил.

У вересні 2002 р. Україна приєдналася до Картахенського протоколу з біобезпеки до Конвенції про біологічну різноманітність. У 2007 році Верховна Рада України ухвалила Закон "Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів". Проводиться постійна робота з удосконалення наявного законодавства, розробки нових нормативно-правових актів у галузі біобезпеки.

Як відомо, крім біотероризму, до основних джерел біологічної загрози можна віднести:

- природні та генетично модифіковані збудники інфекційних захворювань, передусім природно-осередкових, "виниклих" і "знову виниклих" інфекційних хвороб;
- неконтрольоване транскордонне перенесення й інтродукція чужинних видів, включаючи генно-модифіковані організми і корми, отримані на їх основі;
- неконтрольована генно-інженерна діяльність і генотерапія;
- техногенна діяльність людини тощо, а також патогенні мікроорганізми, які циркулюють серед населення регіону і в об'єктах довкілля, й ті, що можуть бути завезені з інших територій під час міграції населення.

Основна мета у сфері біобезпеки полягає в тому, щоб, з одного боку, створити умови, які дадуть змогу максимально використати досягнення сучасної біотехнології, а з другого боку, гарантувати безпеку здоров'я людини й довкілля під час здійснення генно-інженерної діяльності, впровадження нової біотехнології, споживання їх продуктів, а також недопущення масових ендемічних інфекційних захворювань і нерозповсюдження завезених з інших територій інфекцій.

Наявна система біологічного захисту в Україні поряд із функціонуванням науково-дослідних інститутів інфекційного профілю та ДЗ "Центр з контролю та моніторингу захворю-

вань МОЗ України” включає потужну мережу мікробіологічних, бактеріологічних та вірусологічних лабораторій, які функціонують в обласних лабораторних центрах Держсанепідслужби України і забезпечують лабораторну діагностику патогенних агентів як у повсякденному житті, так і в разі виникнення надзвичайних ситуацій, в тому числі для протидії біологічному тероризму.

Сучасна лабораторна діагностика інфекційних захворювань потребує використання різних методів досліджень: бактеріологічних, вірусологічних, серологічних, молекулярно-генетичних. Вимогою сьогодення є впровадження насамперед сучасних високочутливих специфічних і швидких методів діагностики.

Разом з тим, є проблеми, які безпосередньо стосуються біобезпеки держави і які на рівні обласних лабораторних центрів, з тих чи інших причин, вирішити неможливо. Зокрема, після відомих подій 11 вересня 2001 року, через загрозу застосування збудника сибірки як біологічної зброї, в Рівненській області, як і по всій Україні, широко проводились бактеріологічні дослідження на сибірку конвертів, пакетів та інших речей зі вмістом “білого порошку”. Витрачено чималі кошти, затрачено діагностичні матеріали, проте, хоча відтоді пройшло багато часу, так і не розроблено чіткого алгоритму дій – хто, коли і за яких обставин проводить відбір проб, здійснює дослідження, на які саме патогени. Постійно виникають ситуації, коли з’являються проблеми з тими чи іншими препаратами для діагностики інфекційних хвороб унаслідок їх відсутності на даний час в регіоні, або й узагалі в Україні – через не проведення їх реєстрації або нестачу коштів на їх закупівлю.

За останні десятиліття у великих містах створено приватні діагностичні лабораторії з досить широким діапазоном досліджень сучасними методами, які дають можливість виявляти низку поширених інфекційних захворювань, таких, наприклад, як Лайм-бореліоз. Однак цілком зрозуміло, що основна мета цих лабораторій – отримання прибутку, і тому займатись рідкісними інфекційними захворюваннями вони навряд чи будуть, тим більше не будуть здійснювати моніторинг природно-вог-

нищевих інфекцій в їх осередках. Це прерогатива державних установ, тобто лабораторних центрів Держсанепідслужби України, тому що саме держава зацікавлена в проведенні цієї роботи. Оптимальний вихід тут, мабуть, у централізованому забезпеченні діагностичними препаратами, закупленими за кошти Держбюджету з наступним їх розподілом по регіонах.

Взагалі, створення державного зменшеного запасу діагностичних середовищ, діагностикумів та профілактичних препаратів на випадок виникнення надзвичайних ситуацій – давно назріле питання, актуальність якого підкреслюється реаліями сьогодення України і зростанням загрози використання біологічної зброї.

Обласні лабораторні Центри Держсанепідслужби України повинні мати впевненість, що необхідні діагностичні препарати завжди наявні, а за потреби будуть терміново доставлені. Лише тоді можна говорити про готовність до проведення оперативних протиепідемічних заходів у разі виявлення загрози використання тих чи інших патогенів.

Потребує допомоги з боку держави, насамперед фінансової, оснащення діагностичних лабораторій Центрів Держсанепідслужби сучасною апаратурою. Передусім це стосується вірусологічних лабораторій, оскільки саме діагностика вірусних інфекцій є найбільш актуальною на нинішньому етапі внаслідок їх широкого поширення, соціальної та епідеміологічної значимості.

Не менш перспективним видається створення на базі лабораторних центрів Держсанепідслужби України мікологічних лабораторій, як це вже зроблено в деяких сусідніх європейських країнах, наприклад, у Польщі. Створення й оснащення таких лабораторій вимагає великих коштів, що для лабораторних центрів середніх і невеликих областей майже неможливо.

Відповідно до Угоди між МОЗ України та Міністерством оборони США стосовно співробітництва в галузі запобігання розповсюдженню технологій, патогенів та знань, які можуть бути використані в ході розробки біологічної зброї, від 29.08.2005 року та на виконання “Програми зменшення біологічної загрози” від 19.12.2008 року

лабораторії Держсанепідслужби отримали реальну допомогу в оснащенні обладнанням, транспортом та в підготовці фахівців.

Зважаючи на наявні загрози біологічного та хімічного характеру, які можуть виникати у разі здійснення терористичних актів, видається доцільним продовження цієї співпраці в рамках зазначеної Угоди стосовно співробітництва в галузі запобігання розповсюдженню технологій, патогенів та знань, які можуть бути використані в ході розробки біологічної зброї.

Окремо слід наголосити на необхідності впровадження цільових короткострокових семінарів для спеціалістів з питань ознайомлення з найсучаснішими методами діагностики та профілактики інфекційних захворювань бактерійної, вірусної, мікозної етіології та основними перспективами їх застосування. Самостійна підготовка фахівців із вказаних питань повністю вирішити проблему неспроможна.

Враховуючи зазначене, слід наголосити, що підвищення рівня біологічної безпеки держави необхідне і можливе лише за наявності чіткої програми, в тому числі державної підтримки відповідних напрямів діяльності обласних лабораторних центрів, що забезпечить своєчасну діагностику різноманітних патогенних агентів і моніторинг їх поширення у зовнішньому середовищі.